

Igitur altera vita bonis speranda, malis autem pertimescenda. His fere gradibus ad religionem naturalem perducendi sunt increduli homines, qui dum magnum et singulare ingenium ostentare volunt, suam imbecillitatem atque impietatem demonstrant. Iam ad religionem reuelatam gradum faciamus.

Lege naturali tamquam basi fundata est religio reuelata. Per diversas reuelationes minime tamen sibi contrarias Deus voluntatem suam hominibus manifestavit, ipsumque proprium Filium humanae salutis reparatorem et religionis *lapidem angularem* constituit. Haec dogmata continentur in libris, quorum veritas non solum testimoniis fide dignis sed etiam splendidiorum miraculis fuit confirmata. Quis sanae mentis sibi persuadebit, iudaeos, quibus commissum fuit divinarum promissionum depositum, dolis fraudibusque fuisse seductos, atque in eam inductos falsam opinionem, se nempe liberatos fuisse ex Aegypto *in manu forti et brachio extenso*: infensissimos illorum hostes aegyptios variis flagellis fuisse oppressos: cananeos fuisse exterminatos, ut iudaei possiderent terram *fluentem lac et mel*, atque toto hoc tempore Deum populum hebraeo suae praesentiae et protectionis illustria atque perpetua argumenta dedisse? Quis crediderit, iudeos haec omnia sine ullo fundamento facile credidisse, cultumque onerosum sine ulla ratione sibi imposuisse?

Divinum certe opus esse necessum est longam prophetiarum seriem, quae non interrupto multorum saeculorum cursu exitum habuere. Oracula ista eventus humanae cognitioni longe impervios

praenuntiabant: messiam clare designabant, in Christo adimpleta fuisse: Christo conveniebant omnes prophetiarum characteres: suam coelestem missionem factis in omnibus fere naturae partibus miraculis comprobavit: quae nec ab ipsis crudelissimis hostibus negari potuere. Nulla certe fraudis suspicio esse potest. Quis crediderit; statim appositos fuisse falsos testes qui supplicia mortemque ipsam pro mendaciis subire non dubitaverint? Nemo sibi persuadebit, humanam esse religionem ab imperitiis hominibus omni humano auxilio destituta propagatam, a potentissimis regibus impugnatam, humanis inordinatisque adfectibus contrariam, brevi tamen temporis intervallo longe lateque constitutam. Ita pedetentim ad religionis reuelatae doctrinam progrediendum est, atque tandem ad infallibilem reuelationis interpretem sanctam catholicam, apostolicam, et romanam ecclesiam, extra quam nulla salus esse potest, Deo dante, incredulos adducere non erit difficile. Sed alia dogmata tractare ad theologos pertinet. Brevem doctrinae seriem ex ordine exposuisse satis sit.

APPENDIX.

De erroribus theologiae naturali adversis.

I.

Existentiam Dei vel ex contemplatione huius universi vel ex animae nostrae consideratione aliisque argumentis plurimis evidenter demonstravimus. Si tamen aliquis inveniri possit luminis naturalis usu ita destitutus, vel cupiditatum tenebris

ita immersus, ut supremum naturae auctorem non agnoscat; is *atheus* dicitur. Quae obiciunt athei ex malis physicis et moralibus contra existentiam Dei rerum omnium auctoris, conservatoris et domini, iam a nobis plene soluta ac dissipata fuisse invictis rationum momentis, per quae confutari ac tandem convinci possunt athei, adiuvante Deo. *Deista* sive *theista* vel etiam *naturalista* appellatur, qui Deum existere quidem concedit, sed religionem nullam, cultum nullum profitetur. Religionem omnem divinamque revelationem tamquam meras fabulas fastidiose traducunt deistae, satisque esse garrunt, si Deus in naturae cordisque simplicitate adoretur. Longe lateque pervagatur haec exitiissima pestis omni conatu extirpanda. Sed maxime imploranda est divina gratia, ut tantas et perniciosissimas mentis humanae tenebras depellat. Solius theologiae naturalis ope in articulo praecedenti impugnavimus teterrimam hanc sectam sacrae theologiae auctoritate omnino debellandam.

II. *Fatalista* dicitur, qui absolutam rerum omnium in mundo necessitatem defendit. *Fatalismus universalis* appellatur, qui absolutam rerum omnium necessitatem ad ipsas quoque actiones humanas extendit, negata libertate voluntatis humanae. *Fatalismus particularis* vocatur, qui necessitatem rerum omnium absolutam ultra mundum materiale non extendit, concessa voluntatis humanae libertate. Spinoza et Hobbesius fatalismum universalem propugnant. Stoici vulgo creduntur fatalismum particularem admisisse. Quia vero demonstratum est, mundum a Deo liberrime

creatum esse, eum esse ens contingens, nexum rerum ac ordinem naturae a necessitate absoluta immunem esse, atque animam humanam in volendo ac nolendo esse omnino liberam; manifestum est, utrumque fatalismum errorem esse absurdissimum.

III. *Anthropomorphitae* dicuntur, qui Deo tribuunt corpus humanum, et hunc errorem *anthropomorphismum crassum* appellabimus, ut distinguatur ab alio errore, quae Deo per modum animae repraesentatio tacite tribuuntur limitationes et imperfectiones. Hunc errorem *anthropomorphismum subtilem* vocabimus. Anthropomorphismum crassum primis ecclesiae saeculis amplexi sunt quidam haeretici. Eundem olim rabbini plures, et hodie ex iudaeis aliqui defendunt, ea scripturae loca, in quibus Deo videntur tribui organa et actiones humanis similes, proprie ac perperam interpretati. Porro demonstravimus, perfectiones, quae animae nostrae insunt, Deo tribuendas esse in gradu absolute summo, nec ipsi tribui posse, quae defectum aliquem involvunt. Quare patet, anthropomorphismum *subtilem* crassum esse errorem. Crassissime errant materialistae, qui nulla dari entia immaterialia adfirmant. Demonstravimus enim, et Deum et animam humanam esse entia simplicia atque immaterialia; et per se liquet, Deo tribui non posse corpus, quin ei tribuantur corporis defectus. Deo autem nulli inesse possunt defectus, ac proinde anthropomorphismus crassus vanissimum est delirium.

IV. *Idealistae* realem corporum existentiam negant, sed Dei et animae existentiam admittunt.

Hic error anthropomorphismo est omnino oppositus. Duplici de causa realem corporum existentiam negant idealistae, tum quia corpora impossibilia esse existimant, tum quia animae cum corpore commercium repugnare iudicant. Verum corpora existere, demonstravimus tractantes de animae spiritualitate. Deinde commercii animae cum corpore possibilitas patet ex hypothesibus philosophorum, quas in psychologia exposuimus. Praeterea non solum ex constanti sensuum testimonio et ex notione attributorum Dei, qui decipere non potest, demonstratur corporum existentia; sed ex veridica et omnino indubia Mosis historia, mundum materialem re vera a Deo creatum esse ostendimus. Idealistarum error ita manifestus est, ut universo generi humano insanire idealistae videantur.

V. *Paganismus* sive *gentilismus* error est, quo fingitur; mundum a pluribus diis pendere, sive quod ad existentiam et conservationem, sive quod ad gubernationem. Porro demonstravimus, Deum esse ens a se, mundi creatorem, conservatorem ac gubernatorem, ac proinde mundum ab unico ente pendere. *Idololatria* latiori sensu dicitur cultus omnis divinus enti, quod Deus non est, exhibitus. Vnde *idololatria* est, qui falsis diis et idolis sive simulacris eum praestat cultum, qui soli Deo convenit. Quare gentiles sunt etiam idololatrae.

VI. *Manichaeismus* error est, quo fingitur, mundum pendere a duobus principiis, altero quidem bono, a quo sunt bona in hoc mundo, altero autem malo, a quo sunt mala physica et moralia. Hic error est antiquissimus, praesertim apud persas, et vulgo tribuitur Zoroastri. In christianismum

saeculo III. invecus est a Manete, et sub nomine manichaeismi propagatus. Ortum vero inde duxit, quod illius auctores sibi persuaserint, mala physica et moralia summae Dei perfectioni, bonitati in primis divinae ac sanctitati repugnare, atque ideo finxerunt principium diversum a principio bono seu Deo. Vnde mundum pendere aiunt, quod ad mala physica et moralia, ab illo principio malo, quod independens esse dixerunt a principio bono seu Deo ente summe perfecto. Verum demonstravimus, mala physica atque moralia, quae in hac rerum serie continentur, summae Dei perfectioni minime repugnare; ac proinde commentitium esse principium malum, evidentiter ostendimus.

VII. *Spinosismus* error est, quo non admititur nisi unica substantia infinitis attributis praedita, quorum duo sunt cogitatio et extensio infinitae. Eorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam habet. Entia vero infinita oriri finguntur ex necessaria modificatione attributorum istius substantiae, animas scilicet ex modificatione infinitae cogitationis, et corpora ex modificatione extensionis infinitae. Spinosismi auctor est Benedictus Spinoza natus Amstelodami ann. 1632. Philosophiae cartesianae principiis et methodi mathematicae specie quadam abusos est, constitutis sigillatim definitionibus, axiomatis, propositionibus ac corollariis. Sed contra logicae regulas multis modis peccavit adferens obscuras et fallaces definitiones, quae lectori parum attento nebulas facile obiciunt. Spinoza Deum non distinguit a mundo: absolutam rerum omnium necessitatem inducit: Deum facit mutabilem, extensum et tamen intelligentem, ac proin-

de atheismum cum fatalismo generali et cum aliis erroribus; quos iam confutavimus, coniungit. Praeterea impiae hypotheseos basim et fundamentum adsumit Spinoza, non posse dari duas substantias eiusdem essentiae. Quia si eandem habeant essentiam inquit, sunt una et eadem substantia. Nullus autem est logicae tiro, qui statim non videat, sic esse distinguendum: duae substantiae non possunt habere eandem essentiam idemitate numerica, *Concedo*, idemitate vel generica vel specifica, *Nego*. Nullus quoque est homo sensu communi praeditus, qui ex eo, quod Petrus et Paulus sunt homines, ideoque habeant eandem essentiam, sive similes sint ratione humanitatis, concludat, Petrum et Paullum esse unum et eundem hominem numerice, seu esse unicum individuum. Itaque patet; spinosismum ineptissimis deliramentis absurdissimisque erroribus acatere.

VIII. *Epicureismus* falsa est et obscena opinio, qua negatur interna actionum honestas, turpitudine atque obligatio divina ad alias actiones committendas, alias vero omittendas. Nomen sumtum est ab Epicuro philosopho graeco, qui providentiam divinam negasse, fatalemque necessitatem statuisse dicitur. Vnde *per legitimam consequentiam* perniciosissimus error ipsi tribuitur: homini nempe licere vivere, prout libet: Deum parum curare, quid faciat homo, et summum bonum in corporis voluptate consistere. Epicurum vindicavit Gassendus *lib. 1. et hic cap. 2.* ostendens, eum non de voluptate corporis sed animi fuisse locutum, et ipsummet temperanter vixisse. Verum quid sit de Epicuri mente; epicureismus qualem

modo definivimus, hac primaria turpissimaque lege nititur, *quod lubet, licet*. Quum enim omnem tollat divinam obligationem omnemque internam actionum honestatem ac turpitudinem: omnes actiones tamquam indifferentes statuit, donec lege civili quaedam praecipiantur, quaedam prohibeantur. Itaque si a vetitis actionibus absteineant epicurei, id faciunt non legis reverentia sed metu poenae, atque ita officium boni hominis et boni civis parum curant, nisi quatenus coacti sunt. Deum vero sibi repraesentant, tamquam dominum indulgentissimum, qui saltem non utitur iure suo, nullamque hominibus obligationem imponit. Hunc vero foedissimum errorem iam confutavimus, ubi demonstratum est, hominem teneri actiones suas secundum divinam voluntatem ordinare atque determinare. Quod quidem, ut in hac mortali vita faciamus, det nobis Deus Optimus Maximus, atque tandem divina attributa non *in speculo et aenigmate*, sed, ut vident beati, in aeternum intuemur.

FINIS METAPHYSICAE.

